

КЊИГА КАО СРЕДСТВО ЗА ПОДСТИЦАЊЕ ЈЕЗИЧКОГ РАЗВОЈА ДЕЦЕ МЛАЂЕГ ШКОЛСКОГ УЗРАСТА

*Вера Ковачевић-Гавриловић† и Николета Стевовић**

Инститит за експерименталну фонетику и патологију говора, Београд

Апстракт. У настави српског језика истиче се важност коришћења разноврсне литературе за подстицање развоја културе говора у школи. Да бисмо установили какав је дејји избор и да ли слободан избор литературе води усвајању вербалних садржаја и развијању говорног израза ученика, испитивали смо препричавање прочитаног текста, као облика говорног понашања који се у основној школи најчешће користи за развијање децјег говорног израза. Истраживање је спроведено на узорку испитаника првог, другог, трећег и четвртог разреда основне школе (N=120, по 30 испитаника у групи) у градској средини, с циљем да се приликом препричавања региструје богатство речи – број и продукција нових речи као и исправност коришћених реченица. Језички материјал који је коришћен за потребе овог истраживања биле су: бајке, басне, друге приче, књиге које су деца спонтано изабрала. Анализа података показала је да књига јесте добро средство које подстиче испитанике на проширивање обима речника као и унапређивање реченичне структуре. При анализи резултата треба правити разлику између постигнућа деце која понављају речи и реченице и оне деце која производе нове речи и реченице приликом препричавања.

Кључне речи: књига, школа, породица, препричавање, језички развој.

У данашњем времену чини се да су читање књига и, последично, способност усменог излагања, запостављени те је неопходно у већој мери посветити пажњу говорном развоју деце у школи, посредованом употребом књиге.

Осим породице, најпресуднији утицај на развој језичких способности има основна школа јер су тада деца у сензитивном периоду погодном за: обогаћивање речника, уклапање нових значења у старе термине и учење правила језика. Развој логичког мишљења у овом периоду такође погодује усавршавању језика (Lewis, 1963). Поласком у школу, деца се сусрећу са потпуно новим чиниоцима који утичу на њихов језички развој јер се уче новом типу комуникације који јасно раздваја нивое

* E-mail: iefpgmir@eunet.yu

формалног и неформалног говора, наглашавајући стандарде исправности говора (Кристал, 1996). Истовремено, то је период када се код деце постављају темељи књижевног језика, формирају основе језичке способности и култура опште говорне комуникације од које зависи, не само језички развој, већ и постигнуће у свим другим областима наставе. Искуство наставника говори да се читањем одабраних текстова, који су адекватни за одређен узраст, смањује појављивање синтаксичких и семантичких грешака, повећава способност правилног формирања реченице, обогаћује речник, развија разумевање значења и поруке текста, а разумевање текстова утиче на њихово успешно интерпретирање (Лукић, 1983).

Овим истраживањем започели смо изучавање односа читања и способности препричавања текста као доминирајућег облика интерпретације текста на раним школским узрастима (Васић, 1977). Први корак, који је овде представљен, односи се на утврђивање говорног статуса ученика на појединим узрастима у млађим разредима основне школе, који зависи како од сазревања тако и од школског образовања.

Предмет и циљ истраживања

Предмет. Будући да је препричавање текстова и догађаја из живота један од најједноставнијих и најчешћих облика развијања дечјег говорног израза и изражавања у школи (усмена и писмена вежба), у овом истраживању успешност препричавања прочитаног текста се користи као главни индикатор језичког развоја. Успешност препричавања сведочи о степену развијености општих вербалних способности и одликама језичког система који ученик користи на одређеном узрасту.

Циљ. Основна намера истраживања је да упореди језик ученика приликом препричавања текста и језик књиге коју препричава, односно да се утврди у којој мери је развијен језик којим деца препричавају текст на појединим узрастима. Већ је речено да између књиге и језичког развоја ученика постоји узајамна повезаност. Књига утиче на језички развој детета, а језичке способности на развијање интересовања за читање и бирање нових књига. На пример, изузетно важан чинилац за усвајање образовних садржаја у настави српског језика је мотивисаност деце млађег школског узраста за читање, која је обично већа онда када су и језичке способности развијеније. Један од главних исхода препричавања је проширивање и богаћење речника и реченице. Стога смо у овој анализи обратили посебну пажњу на следеће индикаторе језика: (1) квалитет дечјег речника – укупан број коришћених речи, број нових речи и број поновљених речи у тексту препричавања и (2) квалитет дечје рече-

нице – број правилних реченица и број неправилних реченица, број правилних речи у реченици и број неправилних речи у реченици.

Методологија истраживања

Узорак и процедура истраживања. Испитивање је обављено на узорку ученика свих млађих разреда (од првог до четвртог) у градској основној школи (ОШ »Доситеј Обрадовић«). Испитано је укупно 120 ученика, 30 у сваком разреду. Ученици су препричавали своју омиљену бајку, басну, причу, књигу. Препричавање сваког ученика је дословце бележено. Садржај препричаног текста је потом анализиран. Статистички су анализирани број речи и исправност реченица, а квалитативном анализом осмишљеност текста. Прикупљање података за статистичку анализу заснивало се на пребројавању одређених језичких категорија по разредима/узрастима ученика, односно:

- коришћених речи свих испитаника по разредима, коришћених реченица свих испитаника по разредима;
- нових речи у тексту свих испитаника по разредима, поновљених речи у тексту свих испитаника по разредима;
- правилних реченица у тексту свих испитаника по разредима, неправилних реченица у тексту свих испитаника по разредима;
- правилних речи у реченици свих испитаника по разредима, неправилних речи у реченици свих испитаника по разредима.

Прикупљени подаци обрађени су статистичком техником ANOVA како би се установила статистичка значајност разлика између појединих група података: језичких категорија (број речи и реченица) коришћених на појединим узрастима /разредима.

Приказ и анализа резултата истраживања

Укупан број коришћених речи. Резултати су добијени на основу пребројавања коришћених речи у тексту у сваком разреду на узорку ученика (N=30). Утврђено је (Табела 1) да постоје веома значајне статистичке разлике између и унутар посматраних група испитаника, односно између појединих разреда или узраста деце, као и у оквиру истог узраста (на нивоу 0.000). Високо статистички значајне разлике пронађене су између испитаника: првог и трећег (на нивоу 0.000), првог и четвртог (на нивоу 0.001), другог и трећег (на нивоу 0.000), другог и четвртог разреда (на нивоу 0.000), у корист резултата трећег и четвртог разреда, и значајне разлике између трећег и четвртог разреда (на нивоу 0.05) у корист

броја лексичких јединица трећег разреда. Овај резултат сведочи да су ученици трећег разреда лексичке јединице успешније користили у поређењу са четвртим, и то на веома различитом језичком материјалу. Група ученика трећег разреда је или имала бољу обуку и стога постигла боље резултате, или се ради о ученицима већег језичког потенцијала.

Табела 1: Број употребљених речи у односу на разред

	SSts	df	MSm	F-тест	P
Између група	68580.333	3	22860.111		
Унутар група	148232.867	116	1277.870		
Сума	216813.200	119		17.889	0.000

Табела 2: Значајност разлика између разреда према броју употребљених речи

Разред	N	M	SD	SEm	t-тест	P
Први	30	56.1333	23.81065	4.34721	1.168	0.248
Други	30	47.2333	34.26940	6.25671		
Први	30	56.1333	23.81065	4.34721	-5.640**	0.000
Трећи	30	107.1667	43.46706	7.93596		
Први	30	56.1333	23.81065	4.34721	-3.647**	0.001
Четврти	30	86.2667	38.48057	7.02556		
Други	30	47.2333	34.26940	6.25671	-5.931**	0.000
Трећи	30	107.1667	43.46706	7.93596		
Други	30	47.2333	34.26940	6.25671	-4.149**	0.000
Четврти	30	86.2667	38.48057	7.02556		
Трећи	30	107.1667	43.46706	7.93596	1.972*	0.053
Четврти	30	86.2667	38.48057	7.02556		

* значајност на нивоу 0.05 и 0.01

** значајност на нивоу 0.001

Понављање и продукција нових речи. Пошто је један од главних циљева препричавања проширивање и богаћење речника, у анализи резултата обратили смо пажњу и на креативност у препричавању. Резултати су добијени на основу пребројавања нових и поновљених речи у говорном тексту ученика у сваком разреду (N=30), којим је дефинисана језичка креативност. Анализа података (Табеле 3, 4, 5 и 6) упућује на следеће чињенице. Дистрибуција нових и поновљених речи при препричавању унутар разреда и између разреда варијабилна је (Табеле 4 и 5), и указује на веома значајне разлике (на нивоу 0.000), условљене разликама изме-

ђу ученика који имају најмање и ученика који имају највише таквих речи у својој лексици.

Табела 3: Број нових речи у тексту

	SSts	df	MSm	F-тест	P
Између група	22647.225	3	7549.075		
Унутар група	42377.767	116			
Сума	65024.992	119	365.326	20.664	0.000

Табела 4: Број поновљених речи у тексту

	SSts	df	MSm	F-тест	P
Између група	12487.425	3	4162.475		
Унутар група	41283.167	116			
Сума	53770.592	119	355.889	11.696	0.000

Тако, на пример, веома значајне разлике између испитаника првог и трећег, првог и четвртог, другог и трећег, другог и четвртог разреда (на нивоу 0.000) наводе нас на закључак да старији разреда (трећи и четврти) у већој мери користе речник обогаћен новим речима, али и речник у коме је коришћен значајан број поновљених речи (Табеле 5 и 6). Поновљене речи указују на комформишући утицај школе и наставника док нове речи указују на развој и евентуално подстицајни утицај наставе.

Табела 5: Значајност разлика између група испитаника према броју нових речи

Разред	N	M	SD	SEm	t-тест	P
Први	30	36.3667	12.68853	2.31660	0.877	0.384
Други	30	32.6000	19.81918	3.61847		
Први	30	36.3667	12.68853	2.31660	-6.394**	0.000
Трећи	30	66.2000	22.18480	4.05037		
Први	30	36.3667	12.68853	2.31660	-4.297**	0.000
Четврти	30	55.2000	20.37984	3.72083		
Други	30	32.6000	19.81918	3.61847	-6.186**	0.000
Трећи	30	66.2000	22.18480	4.05037		
Други	30	32.6000	19.81918	3.61847	-4.354**	0.000
Четврти	30	55.2000	20.37984	3.72083		
Трећи	30	66.2000	22.18480	4.05037	2.000*	0.050
Четврти	30	55.2000	20.37984	3.72083		

На основу статистичких параметара (Табеле 6 и 7) није тешко утврдити да значајне разлике између трећег и четвртог разреда (на нивоу 0.05) у овом случају указују на већу успешност ученика трећег разреда, што се може довести у везу са израженијом комуникативном потребом из које су настајале нове, а и поновљене речи или се ради о већем језичком потенцијалу деце. Охрабрујуће је што већи број ученика свих разреда користи више нових него поновљених речи.

Табела 6: Значајност разлика између група испитаника према броју поновљених речи

Разред	N	M	SD	SEm	t-тест	P
Први	30	19.7667	13.51802	2.46804	1.322	0.192
Други	30	14.6333	16.42220	2.99827		
Први	30	19.7667	13.51802	2.46804	-4.212**	0.000
Трећи	30	40.9667	24.02654	4.38663		
Први	30	19.7667	13.51802	2.46804	-2.578*	0.013
Четврти	30	31.0667	19.84584	3.62334		
Други	30	14.6333	16.42220	2.99827	-4.956**	0.000
Трећи	30	40.9667	24.02654	4.38663		
Други	30	14.6333	16.42220	2.99827	-3.494**	0.001
Четврти	30	31.0667	19.84584	3.62334		
Трећи	30	40.9667	24.02654	4.38663	1.740*	0.087
Четврти	30	31.0667	19.84584	3.62334		

На основу прве анализе констатујемо да су деца показала тенденцију увећања укупног броја речи са узрастом. Тај податак би се могао сматрати позитивним ако би значао стварно повећање броја речи. Међутим, ако ово повежемо са подацима из друге анализе, где проценат нових речи износи само 64% од укупног броја речи, онда то указује да дечје препричавање није довољно напредовало јер је велики проценат понављања непотребних, односно редувантних речи. Да би се увидело да ли увећани број речи током препричавања стварно унапређује вештину излагања, односно разноврсност израза, или је у питању дечја наклоност ка непотребном понављању и враћању на исти контекст због недостатка речи или успореног мисаоног процеса, наставили смо даљу процену речника по разредима. Тако смо дошли до податка да је горња и доња граница речника испитаника за први разред износила 109/17 речи, за други 161/14 речи, за трећи 203/43 речи, за четврти разред 194/16 речи. На основу комбиновања статистичких података о броју коришће-

них речи и квалитативних података о степену осмишљености препричавања, установљено је да је препричавање ученика који су користили максимални број речи било боље осмишљено, од препричавања ученика који су користили минимални број речи.

Правилност реченица. Анализиране су коришћене реченице приликом препричавања. Резултати су добијени на основу пребројавања правилних и неправилних реченица у узорку ученика у сваком разреду. Исправност реченице се одређивала на основу њеног облика и садржаја. Регистроване су статистички веома значајне разлике (на нивоу 0.000 и 0.008) између и унутар испитиваних група, односно разреда/узраста (Табеле 7 и 8).

Табела 7: Број правилних реченица у тексту

	SSts	df	MSm	F-тест	P
Између група	538.892	3	179.631		
Унутар група	1603.433	116			
Сума	2142.325	119	13.823	12.995	0.000

Табела 8: Број неправилних реченица у тексту

	SSts	df	MSm	F-тест	P
Између група	20.467	3	6.822		
Унутар група	91.400	116			
Сума	211.867	119	1.650	4.135	0.008

Индивидуалне разлике у броју правилних, односно неправилних реченица понекад су веће у оквиру групе (једног разреда, односно узраста) него међу групама (различитим разредима, односно узрастима). Охрабрујуће је, међутим, да се 83% ученика у целом узорку, без обзира на узраст/разред, служи правилном реченицом, а само 17% ученика користи неправилну реченицу.

Тест статистичке значајности разлика (Табела 9) указује на већу успешност трећег и четвртог разреда у односу на први и други разред. Добијена је, међутим, значајна статистичка разлика између трећег и четвртог разреда (на нивоу 0.03), у корист резултата ученика трећег разреда. Трећи разред поново отступа у позитивном смислу, вероватно због могућих фактора које смо већ навели (боља обука и/или бољи језички потенцијал деце).

Табела 9: Значајност разлика између група испитаника према броју правилних реченица

Разред	N	M	SD	SEm	t-тест	P
Први	30	2.7000	2.38023	0.43457	-1.160	0.251
Други	30	3.6333	3.70911	0.67719		
Први	30	2.7000	2.38023	0.43457	-5.311**	0.000
Трећи	30	8.2000	5.14882	0.94004		
Први	30	2.7000	2.38023	0.43457	-4.334**	0.000
Четврти	30	5.7667	3.05900	0.55849		
Други	30	3.6333	3.70911	0.67719	-3.942**	0.000
Трећи	30	8.2000	5.14882	0.94004		
Други	30	3.6333	3.70911	0.67719	-2.430*	0.018
Четврти	30	5.7667	3.05900	0.55849		
Трећи	30	8.2000	5.14882	0.94004	2.225*	0.031
Четврти	30	5.7667	3.05900	0.55849		

Табела 10: Значајност разлика између група испитаника према броју неправилних реченица

Разред	N	M	SD	SEm	t-тест	P
Први	30	1.6667	1.47001	0.26839	3.293**	0.002
Други	30	0.7000	0.65126	0.11890		
Први	30	1.6667	1.47001	0.26839	1.472	0.146
Трећи	30	1.1333	1.33218	0.24322		
Први	30	1.6667	1.47001	0.26839	2.698**	0.009
Четврти	30	0.6333	1.49674	0.27327		
Други	30	0.7000	0.65126	0.11890	-1.601	0.115
Трећи	30	1.1333	1.33218	0.24322		
Други	30	0.7000	0.65126	0.11890	0.224	0.824
Четврти	30	0.6333	1.49674	0.27327		
Трећи	30	1.1333	1.33218	0.24322	1.367	0.177
Четврти	30	0.6333	1.49674	0.27327		

Ученици првог разреда знатно више употребљавају неправилне реченице од ученика другог и четвртог разреда (Табела 11), што се и очекује јер деца у почетним разредима, у периоду интензивног развоја говорних способности, још увек немају јасно развијено осећање за реченицу као целину. На основу квалитативне анализе може се рећи да су искази у узорку млађе деце били, врло често, састављени од блокова реченица,

које нисмо могли са сигурношћу да издвојимо у одговарајуће синтаксичке целине.

Правилност коришћених речи у реченици. Дужина дечје реченице не значи и њену зрелост. Несавршеност дечјег препричавања може се у неким случајевима огледати и у дужини реченице. Дужина се увек повећава коришћењем већег броја речи, али реченица неће бити комплекснија ако дете непотребно понавља исте речи јер оне не доприносе осмишљавању препричаног текста.

Табела 11: Број неправилних речи у реченици

	SSts	df	MSm	F-тест	P
Између група	6508.092	3	2169.364		
Унутар група	83288.900	116			
Сума	89796.992	119	718.008	3.021	0.033

Табела 12: Број правилних речи у реченици

	SSts	df	MSm	F-тест	P
Између група	63999.092	3	21333.031		
Унутар група	180236.500	116			
Сума	244235.592	119	1553.763	13.730	0.000

У погледу фреквенције неправилних речи у реченици и правилних речи у реченици (Табела 11 и 12) у нашем истраживању пронађена је веома значајна разлика између група, односно различитих разреда/узраста (на нивоу 0.033) и унутар група испитаника, односно ученика истог разреда/узраста (на нивоу 0.000).

Према броју правилних речи у реченици констатоване су статистички веома значајне разлике између различитих разреда/узраста (Табела 13) и то у корист старијих узраста, односно трећег и четвртог разреда (на нивоу 0.000).

Учесталост коришћења неправилних речи у реченици (Табела 14) указује да највиши скор имају ученици првог разреда у односу на други (0.002), првог разреда у односу на четврти (0.012), и у извесној мери трећег разреда у односу на други (0.078). Резултат добијен у трећем разреду је нетипичан, као и у претходним случајевима. Ученици трећег разреда користе мање неправилних реченица него ученици четвртог разреда (могуће је да на резултат утиче нехомогеност узорка у трећем разреду која настаје услед превеликих индивидуалних разлика међу уче-

ницима или су деца бољих потенцијала или су боље обучена). Тенденција опадања неправилних речи у реченици са узрастом у појединим случајевима сведочи о спонтаном развоју језика и евентуално успешном школовању и подстицању језичке културе. Међутим, статистички показатељи такође сведоче и о супротним тенденцијама. Чак у већем броју случајева, деца старијих разреда не показују боље резултате од млађих. На пример, у случају поређења првог и трећег, другог и трећег, другог и четвртог и трећег и четвртог разреда, нема статистички значајних разлика. Ово доводи у сумњу ниво неговања говорне културе у млађим разредима основне школе, односно указује на недовољно усмеравање деце да економично и функционално говоре и бирају оне речи и реченице којима ће најбоље да изразе своје мишљење.

Табела 13: Значајност разлика између група испитаника према броју правилних речи у реченици

Разред	N	M	SD	SEm	t-тест	P
Први	30	28.9667	24.22237	4.42238	-0.828	0.411
Други	30	35.6000	36.59998	6.68221		
Први	30	28.9667	24.22237	4.42238	-5.014**	0.000
Трећи	30	81.6333	52.17972	9.52667		
Први	30	28.9667	24.22237	4.42238	-5.344**	0.000
Четврти	30	74.2333	39.57331	7.22507		
Други	30	35.6000	36.59998	6.68221	-3.956**	0.000
Трећи	30	81.6333	52.17972	9.52667		
Други	30	35.6000	36.59998	6.68221	-3.926**	0.000
Четврти	30	74.2333	39.57331	7.22507		
Трећи	30	81.6333	52.17972	9.52667	0.619	0.538
Четврти	30	74.2333	39.57331	7.22507		

Ограничења и предлози за будућа истраживања. Приликом тумачења резултата треба имати у виду извесна методолошка ограничења изложеног истраживања која се делимично одражавају и у резултатима. Овде ће се навести само нека од њих.

Будући да је истраживање обављено само у једној градској школи у прва четири разреда основне школе, узорак не само да није довољно велики већ је ограничен на једну средину те резултати не могу да одсликају узрасне норме за популацију у Србији. Обављено истраживање, стога, треба само да послужи као увод у детаљно студирање проблема читања и говорне културе.

Резултати нису разматрани према полу, односно како се понашају девојчице, а како дечаџи. Можда би се нашле извесне разлике између дечака и девојџица. Наравно, требало би том приликом контролисати разлике у количини и врсти литературе коју дечаџи али и девојџице читају.

Табела 14: Значајност разлика између група испитаника према броју неправилних речи у реченици

Разред	N	M	SD	SEm	t-тест	P
Први	30	27.1667	23.94978	4.37261	3.221**	0.002
Други	30	11.6333	11.14631	2.03503		
Први	30	27.1667	23.94978	4.37261	0.189	0.851
Трећи	30	25.5333	40.96991	7.48005		
Први	30	27.1667	23.94978	4.37261	2.591*	0.012
Четврти	30	11.7000	22.26355	4.06475		
Други	30	11.6333	11.14631	2.03503	-1.793*	0.078
Трећи	30	25.5333	40.96991	7.48005		
Други	30	11.6333	11.14631	2.03503	-0.015	0.988
Четврти	30	11.7000	22.26355	4.06475		
Трећи	30	25.5333	40.96991	7.48005	1.625	0.110
Четврти	30	11.7000	22.26355	4.06475		

Будући да се не ради о лонгитудиналном већ трансверзалном истраживању, различитост деце у појединим разредима, не само узрасна већ и интелектуална и језичка, као и различитост наставника који им предају српски језик, може да утиче на њихову језичку праксу, и замагли узрасне разлике. Наглашено је да у овом истраживању резултати често одступају у трећем разреду, вероватно због разлика у обуци или нехомогености узорка у погледу нивоа језичког функционисања – присуства великог броја језички компетентне деце у поређењу с другим групама ученика или великих индивидуалних разлика у оквиру исте групе ученика.

У наредним истраживањима вредело би да се: (1) уједначе истраживане групе деце различитих разреда, узимајући у обзир интелектуални, емоционално-социјални, економски статус, квалитет школовања, личност наставника, језичке способности и искуство као и друге релевантне показатеље, (2) повећа узорак испитаника и учини разноврснијим ради смањења потенцијалних грешака у закључивању, (3) уведе додатна анализа према полу испитаника и (4) читалачком и говорном искуству стеченом током школовања.

*Закључни коментари и препоруке
за педагошки рад у школи*

Иако су индивидуалне разлике интересантне и значајне, циљ истраживања је преваходно био да се установе разлике између разреда, односно појединих узраста, у погледу богатства коришћеног речника и рефлектовања богаћења речника на синтаксу. Истраживање обима и квалитета речника и реченице деце млађег школског узраста треба да послужи као изванстан стандард за упоређивање са језиком књиге. Овај налаз посебно је значајан наставницима и писцима књига и уџбеника који треба свој језик да примере нивоу језичког фонда ученика на појединим узрастима. Исто тако, наставници треба да подстичу ученике да више читају и користе разноврснију литературу како би повећали богатство постојећег говорног функционисања, уместо да нагомилавају речи истог значења приликом препричавања текста. Један од добрих критеријума за избор подстицајне језичке грађе у настави српског језика је њена компатибилност са речником деце одређеног узраста, како би речнички фонд текста постао употребни фонд речи ученика. Пошто је учење речи условљено потребом детета, потребу за вербалном комуникацијом треба стимулисати избором адекватног лексичког фонда.

Иако ученици млађег школског узраста у свим разредима увежбавају препричавање, целокупна лексика деце, њени појединачни елементи као и фреквенција и сложеност реченица, представљају вербалне променљиве величине које знатно варирају, не само од узраста до узраста (разреда до разреда) већ и од ученика до ученика. На основу квалитативне анализе препричавања текстова уочено је имитирање учитељевог говора на свим нивоима говорног понашања (речи, реченице). На пример, већина ученика почиње препричавање на исти начин и, обично, по обрасцу који им је учитељ дао. Присуство истог обрасца за препричавање, видљиво у ученичким препричавањима, води униформности вербалног изражавања током ове школске активности, и умањује прилике за самостално осмишљавање текста. Препричавање књига би требало посматрати као делотворно средство за давање подршке дубљој анализи индивидуалног схватања и обрађивања стварности. Препричавање има практичан значај за културни и духовни живот појединца, јер представља важан удео у припремању ученика за разумевање уметности и уметничке делатности, као и за флуентну и ефикасну усмену комуникацију у друштвеним односима. Читајући књиге деца покушавају да уђу у свет књиге, желе да се поистовете са ликовима из тих књига, и на тај начин обогате свој свет.

Квалитативна анализа садржаја препричавања у овом истраживању сведочи да су се ученици првог разреда везивали за ликове из бајки – девојчице за ликове принцеа, а дечаци за лик Херкулеса. Ситуација је слична у другом разреду, девојчице су »принцезе« а дечаци »хероји«. Хари Потер је омиљени лик дечаца трећег и четвртог разреда, мада књиге о њему читају сва деца од првог до четвртог разреда. *Алиса из земље чуда* занимљива је девојчицама трећег и четвртог разреда. Омиљени ликови налазе се у омиљеним књигама. Ученици првог разреда воле да читају *Петра Пана*, бајке, песме Ј.Ј. Змаја и читанку. У другом разреду деца воле да читају књигу *Робинсон Крусо*, али их занимају и друге приче. У трећем разреду деца су заинтересована за бајке и приче различитог садржаја. У четвртог разреда, књига *Мали пират* и *Бела грива* највише се читају. Има и оних ђака који су прочитали *Горски вијенац*, *Господар прстенова*, *Библију* за децу.

Спонтана интересовања деце за наведене књиге, регистрована у овом истраживању, сведоче да је могуће децу усмерити на квалитетан избор књига, са јасним и једноставним књижевним језиком, који ће им омогућити да оно што доживе читајући текст лакше и препричају. Препричавање текста требало би да се користи за проширивање дечјег искуства, богаћење речника и усавршавање реченице. Неки резултати овог истраживања указују да треба изменити однос ученика према говорној речи. Од првог дана у школи ученике треба усмерити на пажљиво одабирање речи и лепоту усменог израза. Ученик тако постаје свестан говорних стандарда и књижевних језичких норми које школа треба да промовише. У настави српског језика требало би дати примат оспособљавању ученика за коришћење библиотека и читаоница, ради развијања љубави према књизи и њене практичне примене у даљем образовању.

У данашње време, у већој мери се очекује да родитељ и учитељ подстичу развој личности и интелектуалне вештине деце, схвате њихове потребе и буде интересовање за дружење с књигом, како би дете развијало креативни и критички однос према књизи и свету о коме књига говори. Ово искуство деце резултирало би и ефикаснијим језичким развојем.

Коришћена литература

- Васић, С. (1977): *Говор у разреду*. Београд: Институт за педагошка истраживања и Просвета.
- Кристал, Д. (1996): *Кембричка енциклопедија језика*. Београд: Нолит.
- Lewis, M.M. (1963): *Language thought and personality in infancy and childhood*. London: George G. Harrar.
- Лукић, В. (1983): *Дечји фреквенцијски речник*. Београд: Институт за педагошка истраживања и Просвета.

Vera Kovačević-Gavrilović and Nikoleta Stevović
 BOOKS AS A MEANS FOR STIMULATING LANGUAGE DEVELOPMENT
 OF JUNIOUR PRIMARY-SCHOOL STUDENTS

Abstract

The importance of the use of diversified literature for enhancing speech culture in school is recognized and highlighted in Serbian language teaching. In order to find out what selections of literature junior students make and whether free choice of literature results in acquisition of verbal contents and development of verbal expressiveness, we examined the retelling of a previously read text, since this form of verbal behaviour is predominantly used for developing students' verbal expressiveness in primary school. The study was conducted on a sample comprising the first, second, third, and fourth grade students of an urban primary school (30 respondents in each group, total = 120). The aim was to register, during the students' retelling, the number and the production of newly acquired words and the correctness of the sentences used. The linguistic material used in the research contained fairy tales, fables, short stories and books that children had spontaneously selected. The analysis showed that books are a useful tool for enhancing both vocabulary expansion and elaboration of sentence structures. When analysing the results of this type the distinction must be made between the attainment of students who only reproduce expressions and structures and those who productively use new words and structures.

Key words: book, school, family, retelling, language development.

Вера Ковачевич-Гаврилович и Николета Стевович
 KNIGA KAK SREDSTVO POBU@DENI } RAZVITI } RE^I DETEJ
 MLAD{EGO {KOLXNOGO VOZRATA

Резюме

V prepodavanii serbskogo]zwka ~asto pod~erkivaets] va`nostx ispolxzovani] hudo`estvennoj literaturw razli~nwh `anrov v cel]h pobu`deni] razviti] kulxturw re~i v [kole. ^tobw uto~nitx, kakuy literaturu deti vwbirayt, vedet li svobodnwj vwbor literaturw k osvoeniy verbalxnwh soder`anij, razvitiy i oboga`eniy re~i u~enikov, mw issledovali pereskaz pro~itannogo teksta kak formu re~evogo povedeni], naibolee ~asto primen]emogo v osnovnoj [kole sredstva dl] razviti] re~i u detej. Issledovanie provedeno na primere u~enikov pervogo, vtorogo, tretxego i ~etvertogo klassov osnovnoj [kolw v gorodskoj srede (N=120, po 30 issleduemwh v gruppe). Prover]lisx bogatstvo slovar] - ~islo i produkcij novwh slov, a tak`e i pravilxnostx konstruirovani] predlo`enij. }zkwovoj korpus dannogo issledovani] sostavl]li skazki, basni, rasskazw, knigi, spontanno vwbrannwe u~enikami. Analiz polu~ennwh rezulxtatov pokazwvaet, ~to kniga]vl]ets] horo[im sredstvom dl] oboga`eni] slovarnogo zapasa i usvoeni] bolee

slo`noj strukturw predlo`eni]. Pri analize rezultatov obnaru`ena raznica me`du u-enikami: odni tolxko povtor]yt slova i predlo`eni], drugie - proizvod]t novwe slova i predlo`eni].

Ключевые слова: книга, [kola, semx], pereskaz teksta, razvitie re~i.